

PREMISELE DETERMINĂRII CURSULUI POLITIC AL REPUBLICII MOLDOVA SPRE INSTITUIREA STATULUI DE DREPT

Igor SOROCEANU

Doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

e-mail: soroceanu94igor@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8719-0454>

De la proclamarea independenței și până-n prezent, Republica Moldova a cunoscut diverse perioade: de aderare la principalele organisme internaționale, de promovare a politicii spre Vest, de apropiere a relațiilor de cooperare cu partenerii spre Est, etc. Toate aceste „idei” de dezvoltare, au depins în mare parte de voința politicului, fie din proprie inițiativă, fie cu sprijinul simplilor cetățeni, care le-au oferit această posibilitate prin exercitarea dreptului constituțional – dreptul la vot. Prin urmare, în cadrul cercetării, ne propunem ca cerință esențială să analizăm principalele etape de dezvoltare a statului prin analiza cursului politic al Republicii Moldova spre instituirea statului de drept. În procesul elaborării articolului științific ne-am ghidat de mai multe și diverse metode de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului titlului, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică, precum și metoda comparativă. Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde legislația primordială de rigoare și literatura de specialitate atât autohtonă, cât și străină – care, direct sau indirect, abordează esența și conținutul generic al tematicii supuse analizei.

Cuvinte-cheie: *proclamarea independenței, relații bilaterale, cooperarea internațională, voința poporului, curs politic.*

THE PREMISES FOR DETERMINING THE POLITICAL COURSE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA TOWARD THE ESTABLISHMENT OF THE RULE OF LAW STATE

The Republic of Moldova has had various periods since the proclamation of independence: accession to the main international bodies, promotion of policy toward the West, closer cooperation with partners toward the East, etc. All these ‘ideas’ of development, they largely depended on the will of politics, either on their own initiative or with the support of the citizens who offered them this possibility by exercising their constitutional right – the right to vote. Therefore, in the content of the research we propose as an essential requirement to analyze the main stages of state development by analyzing the political course of the Republic of Moldova toward the establishment of the rule of law. In the process of writing the scientific article, we have been guided by several and various methods of scientific research, which have made it possible to properly investigate the subject, among which we can list: the method of analysis, the synthesis method, the method of deduction, the systemic method, the historical method, as well as the comparative method. The theoretical-legal basis of the scientific approach includes the relevant primary legislation and the specialized literature, both local and foreign - which directly or indirectly addresses the essence and generic content of the topic under analysis.

Keywords: *proclamation of independence, bilateral relations, international cooperation, will of the people, political course.*

LES PRÉMISSSES DE LA DÉTERMINATION DE LA TRAJECTOIRE POLITIQUE DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA VERS L'ÉTABLISSEMENT DE L'ÉTAT DE DROIT

Depuis la proclamation de l'indépendance jusqu'à présent, la République de Moldova a connu diverses périodes: adhésion aux principaux organes internationaux, promotion de la politique à l'égard de l'Occident, rapprochement des relations de coopération avec des partenaires à l'Est, etc. toutes ces "idées" de développement ont largement dépendu de la volonté des politiques, soit de leur propre initiative, soit avec le soutien des citoyens qui leur ont offert cette possibilité en exerçant le droit constitutionnel-le droit de vote. Par conséquent, dans le contenu de la recherche, nous proposons comme exigence essentielle d'analyser les principales étapes du développement de l'état en analysant le cours politique de la République de Moldova vers l'établissement de l'état de droit. Dans le processus de développement de l'article scientifique, nous avons été guidés par plusieurs et diverses méthodes de recherche scientifique qui ont permis d'enquêter correctement sur le sujet titulaire, parmi lesquelles nous pouvons énumérer: la méthode d'analyse, la méthode de synthèse, la méthode de déduction, la méthode systémique, la méthode historique, ainsi que la méthode comparative. La base théorique et juridique de l'approche scientifique comprend la législation primordiale de rigueur et la littérature spécialisée nationale et étrangère – qui aborde directement ou indirectement l'essence et le contenu générique du sujet analysé.

Mots-clés: proclamation de l'indépendance, relations bilatérales, coopération internationale, volonté populaire, cours politique.

ПРЕДПОСЫЛКИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОГО КУРСА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА НА СОЗДАНИЕ ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА

С момента провозглашения независимости до настоящего времени Республика Молдова прошла через различные периоды: присоединение к основным международным организациям, продвижение политики в отношении Запада, более тесные отношения сотрудничества с партнерами на Востоке и др. Все эти „идеи” развития во многом зависели от воли политиков либо по их собственной инициативе, либо при поддержке рядовых граждан, которые предоставили им эту возможность, воспользовавшись конституционным правом – правом голоса. Поэтому, в содержании исследования, мы предлагаем в качестве необходимого требования проанализировать основные этапы развития государства путем анализа политического курса Республики Молдова по созданию основ правового государства. В процессе разработки данной статьи мы руководствовались несколькими и разнообразными методами научного исследования, позволяющими правильно исследовать предмет, основные из которых - методы анализа, синтеза, дедукции, а также системный, исторический и сравнительный методы. Теоретико-правовую основу научного подхода составляют соответствующее первичное законодательство и специализированная литература, как отечественная, так и зарубежная, напрямую или косвенно затрагивающая смысл и суть анализируемой темы.

Ключевые слова: провозглашение независимости, двусторонние отношения, международное сотрудничество, воля народа, политический курс.

Introducere

Destrămarea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) și falimentul ideologiei comuniste a adus la apariția pe arena internațională a 15 noi subiecți de drept internațional - republicile ex-sovietice. Reacția antitotalitară, susținută și alimentată de

statele occidentale, îmbinată cu pornirile pro-naționale, au provocat un proces ambiguu de reprofilare a tuturor sferelor vieții, de tranziție spre economia de piață și pluralismul politic, în vederea instaurării regimului democratic al statului de drept. Urmărind instituirea valorilor inerente ființei umane, ce presu-

pune un sistem cizelat de guvernare, au fost inițiate diverse programe naționale și internaționale (practic erau mixte, deoarece realizarea revenea factorilor locali, iar finanțarea celor internaționali). Procesul s-a dovedit a fi destul de anevoios, deoarece crearea unei noi baze sociale s-a confruntat cu lipsa unui cadru juridic adecvat, corupția și umbrele vechiului regim: stereotipuri de gândire, birocratism, lipsa unui control din partea societății civile, intransparența.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării articolului științific ne-am ghidat de mai multe și diverse metode de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului titlaturii, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică, precum și metoda comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde legislația primordială de rigoare și literatura de specialitate atât autohtonă cât și străină – care direct sau indirect, abordează esența și conținutul generic al tematicii supuse analizei.

Rezultate obținute și discuții

Secolul XX-a e calificat ca secolul căderii imperiilor. La sfârșitul anilor '80 dispărea ultimul imperiu – URSS. Sub aspect geopolitic, ținând cont de configurarea hotarelor, potențialul uman, resurse naturale, aspectele civilizaționale, statul creat în 1917 pe bun merit s-a plasat printre primele în lume. Teroarea, antiumanismul, negarea valorilor general recunoscute, promovarea unor ambiții utopiste, au dus însă la zdruncinarea din temelie și distrugerea acestuia după 72 ani de existență¹.

¹ Formal, URSS a apărut la 31.12.1922. Regimul însă a fost inițiat din 1917, la crearea Rusiei Sovietice. URSS și-a încetat existența de *iure* la 08.12.1991, când Rusia, Ucraina și Belarus au semnat un acord, prin care desființau URSS și constituiau CSI. De *facto*, însă, regimul a încetat a exista în 1989 (deci, în realitate, el a existat 72 de ani).

Lovitura de stat din 1917, a adus la ruperea bolșevică a partidului comunist și a creat condiții implementării concepțiilor leniniste. Acesta neglija din start posibilitatea instaurării regimului democratic, considerând că este un atribut la societățile capitaliste, ce asigură egalitatea doar de *iure* a claselor. Cel mai puternic determinant al naturii statului este lupta de clasă, de aceea dictatura proletariatului era concepută ca unică soluție.

Ideea de disociere a structurilor de stat și înlocuirea lor cu conducerea comunistă (de comună) a dat naștere la alte structuri – partidul comunist. Continuatorul funcțiilor (I.V. Stalin) s-a dovedit a fi și mai radical, considerând aparatul de stat ca mijloc de oprimare a altor clase, grupuri sociale, persoane [9, p. 638].

Totalitarismul instaurat însemna o criză a valorilor civilizației. Acesta, fără a fi perfect asemănător, are numeroase trăsături comune cu regimul lui Hitler sau Mussolini. Fenomenul totalitar poate fi caracterizat prin: universalism (toți la fel, calapoade, standarde pentru toți); participarea forțată la anumite activități (un mecanism puternic de control); desființarea organizațiilor și asociațiilor neoficiale (monopolul unei organizații); violența militară și paramilitară; incertitudinea, imprevizibilitatea și insecuritatea normelor (aceasta s-a atenuat în perioada post-stalinistă, când s-a promovat legalitatea socialistă); scop unic-comunismul.

Cea mai mare parte a teritoriului actual al Republicii Moldova n-a fost implicat în construirea „bazei socialismului”, deoarece din 1918 a revenit la România Mare. Însă, după alipirea forțată a Basarabiei la URSS, la 28 iunie 1940, ca efect al Pactului Molotov-Ribbentrop, în câteva luni s-a instaurat un regim totalitar, caracterizat prin: interzicerea partidelor de opoziție, monopolul asupra puterii și contopirea partidului de guvernământ cu aparatul de stat, transformarea Parlamentului în fricție, încălcarea gravă a drepturilor fundamentale, represiuni sângeroase, gulaguri,

lagăre de concentrare, demagogie, control exagerat a tuturor sferelor vieții, dictatura personală și cultul personalității [1, p. 215]. Acesta însemna anihilarea tuturor valorilor și bazei constituționale, care a reușit a fi preluate pe parcursul anilor 1918-1940.

Armata ocupantă împușca fără nici un temei populația (deși aceștia n-au opus o rezistență armată la venirea regimului deoarece nu puteau și nici nu aveau cu ce se opune, dar nici nu i-au întâlnit cu flori, cum se practica a induce în eroare istoriografia sovietică). Deportarea a sute de mii de locuitori, politica de denaționalizare în masă [1, p. 243], au constituit crime de cea mai mare gravitate, un genocid adevărat al poporului.

Nu s-a schimbat cu nimic situația prin adoptarea în 1977 a Constituției URSS, iar în 1978 cea a RSSM (o copie a celei unionale). Deși se lărgea sfera drepturilor cetățenilor prin dreptul la asistența socială (art.43), locuință (art.44), de a se folosi de realizările culturii (art.46), de a participa la conducerea treburilor de stat și obștești (art.48), de a face propuneri (art.49 al Constituției URSS), acestea nu se aplicau de către instanța de judecată, iar toate declarațiile trebuiau să fie în deplină concordanță cu politica partidului comunist al URSS, nucleul politic al societății sovietice (art. 6 al Constituției URSS) [6].

Astfel trecerea de la democrația proletară la cea ”atotnorodnică”, declarate de Congresul XXII al PCUS (1961) nu însemna abolirea tiraniei, iar mecanismele Constituției URSS din 1977 și RSSM din 1978 nu se deosebeau de cele existente anterior. Dreptul era un instrument ce legitima sistemul și crimele acestuia. Guvernanții erau separați de voința poporului, axându-și actul de conducere pe ideile marxism-leninismului [6].

Totalitarismul, deficiențele economice (iraționalitatea explorărilor, caracterul extensiv al activității) și imperialismul rus (cheltuieli enorme pentru înarmare în vederea „balanței cortinei de fier”, interven-

țiile sub genericul „datoriilor internaționale”) au dus la disfuncționalitatea sistemului.

Astfel, în mijlocul anilor ‘80 au apărut primele crize deschise ale regimului. Se manifesta tot mai mult incompetența centrului de a conduce și menține imperiul, în condițiile unor tendințe centrifuge incipiente ale republicilor. Pentru a depăși conjunctura, M. Gorbaciov a inițiat „Perestroika”, ce prevedea: ridicarea tehnologiilor, introducerea transparenței politicii, renunțarea la goana înarmărilor, iar după 1989 și instituirea democrației parlamentare în funcționarea instanțelor puterii, anularea monopolului partidului unic și acceptarea pluralismului politic, condamnarea netă a politicii totalitare staliniste, reconstituirea raporturilor interetnice, refacerea economiei după modelele celei de piață, deci era un start bun al democratizării [3]. Restructurarea, însă, a fost întâlnită rece de demnitarii comuniști, iar cei ce-au acceptat-o iau depășit mult limitele planificate. În perioada 1987-1991, situația economică s-a agravat considerabil, împletindu-se cu o criză a raporturilor interetnice, inter-republicane și cu o criză profundă de activitate a centrului.

Tentativa de lovitură de stat anticonstituțională din 19-21 august 1991 a fost printre altele o expresie a acestei crize a puterii centrale, dovedind că aceasta a fost subminată de principalul centru de decizie.

În economie se crease o disproporție totală între industria armelor ce era de ultima oră și celelalte ramuri ale economiei rămase mult în urmă. Reforma economică ar fi adus la o integrare mai strânsă a URSS. Era nevoie nu de o implementare bruscă a valorilor democrației, ci de un proces lung de asimilare a acestor valori de către toți actorii politici ai societății.

În contextul acestor cauze, trebuie de menționat drept cauză de importanță primară a destrămării URSS – mișcarea de independență și de separare a republicilor din cadrul URSS și tendința de autodeterminare națională.

La 23 iunie 1990, ulterior unor acțiuni anti-unionale (Cenaclul A. Mateevici, Revenirea limbii de stat la grafia latină, restabilirea legăturilor culturale cu România), Marilor Adunări Naționale², RSSM și-a declarat suveranitatea. Conducerea de la Chișinău s-a declarat drept deținător unic și necondiționat al puterii de stat în RSSM, în baza dreptului popoarelor la autodeterminare, fixat în mai multe acte internaționale (art.1 paragraful I din Carta ONU, Actul Final de al Helsinki din 1975, art.1 paragraful I al Pactului Internațional cu privire la Drepturile Omului din 1966). Era un prim pas de debarasare de calitatea de membru al URSS, iar prin aceasta și de regimul existent.

Perioada imediat declarării suveranității a fost urmată de o incertitudine pronunțată. Era dificil de a determina năzuințele poporului, în condițiile când acesta nu conștientiza ceea ce se petrece. Totuși, se mergea cu siguranță pe filiera debarasării de vechile metode.

Depășind cu succes piedicile puse de Moscova, inițiind primele contacte cu democrațiile occidentale, la 27 august 1991, după puciul de la Moscova, după ce poporul a votat în Piața Marii Adunări Naționale, Republica Moldova se declara independentă.

Parlamentul proclama Moldova ca stat suveran, independent și democratic, liber să-și hotărască prezentul și viitorul, fără nici un amestec din afară, în conformitate cu idealurile și năzuințele poporului, în spațiul istoric și etnic al devenirii naționale [4]. Conținutul declarației avea un pronunțat caracter de perspectivă, deoarece suveranitatea și independența trebuiau să parcurgă o perioadă de recunoaștere internațională, idealurile și năzuințele poporului nu erau încă concret determinate (era cert numai că nu doresc să mai rămână în componența URSS), iar de-

² Prima Mare Adunare Națională a avut loc la 27 august 1989, la care s-a decis revenirea la grafia latină. A doua - la 16 decembrie 1990. A treia - la 27 august 1991, unde s-a votat independența.

mocrația ce se declara trebuit instituită. Dificultatea problemei se manifesta sub două aspecte:

➤ necesitatea de instituire a unui absolut nou sistem;

➤ se începea nu de la zero, dar de la negativ, deoarece trebuiau eradicate umbrele vechiului regim, înrădăcinate puternic în conștiința populației.

În asemenea condiții, cu sprijinul statelor occidentale, energia pozitivă antitotalitară s-a reușit a o îndrepta spre promovarea reformelor, crearea bazelor economiei de piață, instituirea pluralismului politic și crearea statului de drept.

La destrămarea URSS, occidentul s-a pomenit în fața mai multor probleme. Pe de o parte, colosul comunist s-a sfărâmat, rezultând 15 noi state, imprevizibile ca comportament politic (puteau reveni la totalitarism sau puteau fi susținute pentru a alege calea firească a democrației). Sub un alt unghi de vedere, a recunoaște prematur un stat putea însemna complicarea relațiilor cu URSS (care de *iure* încă nu-și încetase existența și nu se știa ce întorsătură puteau lua lucrurile) și nu mai puțin erau, deranjați de problema datoriilor externe a URSS.

Autoritățile de la Chișinău, în scopul demonstrării atașamentului față de valorile democratice, s-au declarat responsabile de respectarea drepturilor omului în teritoriu, aderând la principalele instrumente internaționale privind protecția drepturilor omului, cum ar fi Convenția de la Viena asupra măsurilor de întărire a Securității, Tratatul de Ne-proliferație a Armelor Nucleare, Tratatul de la Paris privind Forțele Convenționale în Europa. Prin Legea RM cu privire la partide și alte organizații social politice [5], s-au pus primele baze ale programelor de reformare a sistemului economic, politic, social al Republicii Moldova. Occidentul a preferat însă a trece cu tăcerea problema, până când asupra ei se va pronunța Rusia. Fiind cert că URSS nu mai există și Rusia nu se mai opune, contactele sporadice ale Republicii Moldova cu statele occidentale

au devenit mai stabile, acestea având posibilitatea de a se implica fără rezerve în promovarea valorilor democratice, în pofida diferențelor civilizaționale (comportamentul economic al populației e diferit, în Est autonomia dreptului lui Kant e înțeleasă ca „fă ce vrei”, în Vest – este „legea proprie – nu fă altuia ceea ce nu dorești să ți se facă ție”, îmbrățișarea ramurii greco-ortodoxe a creștinismului, teama organizată propagandistic de contaminare cu obiceiuri și idei străine, stereotipuri, confundarea aspectelor economice ale reformelor cu mobilizările naționaliste), Europa de Vest are nevoie de cealaltă Europă (piața de desfacere, materie primă ieftină, evitarea crizelor politice).

Securitatea continentului (și a omenirii prin derivare) nu poate fi concepută fără stabilitatea politică și prosperitatea economică a statelor. De aceea (s-ar părea că-i o motivație negativă, fără porniri altruiste) din partea civilizației vestice au venit numeroase mijloace și ajutoare, pentru determinarea corectă a cursului politic. Unii radicaliști susțin că occidentalii ne ajută doar până la limita de potențiali cumpărători ale produselor lor, iar asistența financiară internațională este un amestec în treburile interne ale statului. Oricum ar fi, acestea sunt mijloace puse la dispoziție, ce trebuie folosite în mod rațional.

Au fost inițiate numeroase programe și proiecte pentru a duce și implementa acele mecanisme și algoritme, recunoscute valide în protecția drepturilor omului, promovării economiei de piață, pluralismului politic și edificarea statului de drept.

Au fost inițiate cele mai diverse instrumente și mijloace de interacțiune: de la pregătirea individuală (inclusiv peste hotare) a profesioniștilor necesari, până la implementarea unor programe de talie republicană în toate sferile vieții.

Ținând cont de caracterul avansat al integrării interstatale, aportul statelor occidentale s-a manifestat preponderent prin prisma implicării organizațiilor internaționale în promovarea reformelor și

rezolvarea problemelor de ordin intern a Republicii Moldova. Dintre acestea, o contribuție substanțială o revine Consiliului Europei, OSCE, UE și instituțiilor specializate.

Consiliul Europei a fost creat în 1949, ca organizație menită să aprofundeze integrarea interstatală, cooperarea, înțelegerea mutuală, consolidarea democrației, respectarea drepturilor omului. Schimbările radicale politice și economice, instituționale ce au avut loc în Europa de Est, conștientizându-se că problemele securității Europei nu vin din exteriorul Europei dar din interiorul ei, au dus la sporirea numărului de membri și au conturat noi sarcini.

Republica Moldova a înaintat cererea de a deveni membru la 20.04.1993. Consiliul Europei ca oricare altă organizație, „a studiat solicitantul” prin intermediul intervenției statului în procesele ce aveau loc pe teritoriul republicii. La 27 iunie 1995, Consiliul Europei a votat unanim primirea RM ca al 35-lea membru, primul din cadrul CSI (uneori se face abuz de acest fapt, atribuindu-i rolul de certificat al democrației). La 12 iulie, Parlamentul RM a ratificat Statutul Consiliului Europei.

Fiind o organizație ce promovează democrația pluralistă, supremația legii, respectul drepturilor fundamentale, Consiliul Europei a creat terenul pentru extinderea UE.

La aderare, RM și-a asumat anumite angajamente: articolele 54 și 55 din Constituție să nu fie aplicate pentru restrângerea drepturilor omului, prevăzute în Pactele Internaționale, prelungirea perioadei de însușire a limbii de stat de către guvernanți, un nou cod penal și procesual penal după standardele Consiliului Europei (în vara anului 2003 a fost adoptat noile coduri de procedură penală și drept penal), adoptarea Cartei Europene de Autoadministrare locală, semnarea Convenției Europene a Drepturilor Omului, abolirea pedepsei capitale pe timp de pace (protocolul VI a CEDO), dreptul de a apela la Curtea Europeană (Protocolul XI), semnarea Convenției contra torturii

și pedepselor inumane și degradante, Convenția Cadru privind protecția Minorităților Naționale, Convenția privind extrădarea, transferul condamnaților, privilegiul și imunități, rezolvarea problemei bisericii ortodoxe și Mitropoliei Basarabiei.

După alegerile parlamentare, mai multe delegații ale Consiliului Europei au vizitat RM, în vederea soluționării diverselor probleme. Experții au rămas satisfăcuți de modul în care s-a soluționat problema Găgăuziei, menționând că Republica Moldova a dat un exemplu demn de urmat și de către alte state, sperând că astfel se va proceda și la soluționarea problemei transnistrene.

Cu referire la Transnistria, Consiliul Europei a menționat nu odată că aceasta este o problemă de ordin intern, așa cum e Cecenia pentru Rusia. Un aport considerabil l-au adus experții Consiliului Europei la Adoptarea Constituției, Codului Funciar și modificărilor ulterioare.

Astfel Consiliul Europei, care își propune ca scop promovarea democrației și a drepturilor omului, are o importanță principială pentru RM, în primul rând prin prisma racordării legislației RM la standardele europene. Din numeroasele Convenții adoptate de Consiliul Europei, Moldova a ratificat «nucleul dur» și unele convenții de importanță primordială [2]. Multe din cerințe apăreau inacceptabile la moment. Pentru mare parte din documente deși se dorea de a le adopta, nu există garanții social-economice și politice că vor fi respectate.

La 3 martie 1997 a fost deschis al 13-lea Centru de Informare și Documentare al Consiliului Europei la Chișinău. Pentru Republica Moldova e importantă transparența: informarea populației, respectarea legilor, în acest scop se organizează seminare și conferințe cu invitarea experților naționali și internaționali, în organizarea și desfășurarea activităților, se colaborează cu diferite organizații internaționale, instituții publice din RM, ONG-uri, etc.

Astfel, Consiliul Europei, prezintă o modalita-

te eficientă de racordare a legislației RM la nivelul cerut pentru integrarea în UE. Asistența acordată de experți în «democratizarea spiritului legii» este binevenită, constituind o condiție indispensabilă liberei inițiative, subordonării legii dreptului, în ultimă instanță – statului de drept.

Conform Cartei de la Paris din 1990, *OSCE* – ca organizație ce pledează pentru democrație, respectarea drepturilor omului, semnalarea, prevenirea și administrarea crizelor de orice ordin, facilitarea instaurării democrației, are un rol deosebit în diplomația preventivă, fiind mai mult politică și diplomatică, decât acțiune și experiență militară. Principalele aspecte ale activității OSCE în Republica Moldova fiind implicarea în reglementarea conflictului transnistrean și în procesul de retragere a Armatei XIV-a a Federației Ruse, precum și alte aspecte ce țin de securitatea statului, ca o condiție indispensabilă pentru prevenirea violărilor colective ale drepturilor omului.

Republica Moldova a aderat la OSCE la 30 ianuarie 1992. La 26 februarie al aceluiași an, M. Snegur, președintele în exercițiu, a semnat Actul Final de la Helsinki. Din momentul aderării, RM s-a bucurat de o susținere permanentă din partea statelor membre ale organizației, mai ales în timpul conflictului armat.

În 1993 Consiliul permanent al OSCE a decis deschiderea unei misiuni permanente la Chișinău și a fost semnat memorandumul despre misiunea OSCE în Moldova.

OSCE a așezat părțile conflictului transnistrean la masa de tratative. Astfel la 28 aprilie 1994 a fost semnată înțelegera de la Pașcani, punând începutul negocierilor privind statutul special al Transnistriei. OSCE a subliniat și documentat încă odată principiul integrității teritoriale a Moldovei, de care s-a ținut cont și la semnarea la Moscova a Convenției privind retragerea armatei a 14-a și monitorizarea acestui proces.

Pe lângă încălcările flagrante a drepturilor omului (un regim care prin caracterul său se aseamănă cu cel din 1917: neconstituțional și funcționează în baza deciziilor arbitrare, nebazate pe nici o lege), autoritățile autoproclamatei formațiuni susținute de Rusia (deși aceasta avea o atitudine agreabilă față de OSCE, unde are putere de decizie în probleme de securitate, spre deosebire de rolul în NATO, aici s-a dovedit a fi ostilă, motivând prin aceia că Convenția din 1994 este bilaterală și vizează doar două state), s-au dovedit a fi nemulțămite de activitatea OSCE, condiționând apariția unor divergențe între ei și misiunea OSCE. În condițiile când insistența OSCE s-a mărit, conflictul a obținut un caracter deschis. Autoritățile zonei de Est a Republicii nu s-au sfiit să rețină mașinile Misiunii, interzicând accesul experților OSCE în zonă în martie 1997, autoritățile transnistrene l-au declarat pe șeful de atunci a misiunii persona non-grata, refuzând orice colaborare cu OSCE.

În ultimul timp, tot mai mult cresc interferențele politicii externe a Republicii Moldova cu cea a **Uniunii Europene**, ca organizație internațională ce a atins organizarea unui suprastat, pentru a stabili fundamentul unei uniuni mai strânse între popoarele Europei [8, p.7]. Pentru Moldova și alte state din exteriorul arealului supus procesului, integrarea europeană apare într-un sens mai larg, ca un scop, o prioritate, spre care se tinde, în atingerea căreia urmează a fi parcurse mai multe etape și îndeplinite anumite condiții, însușit anumit nivel, ca un impact al valorilor vestice asupra condițiilor estice, prin intermediul programelor inițiate. Pentru RM, la moment, apare și ca o modalitate de soluționare a problemelor de ordin intern și extern. La 28.01.1994, a fost acreditat primul ambasador în Belgia, ca șef al misiunii RM pe lângă Comunitățile Europene. La 28 noiembrie 1994, Moldova și 12 state membre a UE au semnat Acordul de Parteneriat și Colaborare (APC), ce-și propunea drept scop dezvoltarea viitoare a relațiilor

între RM și UE, inițierea unui dialog politic constructiv. Practic, APC este primul document semnat între RM și UE, care a depășit nivelul curtoaziei și a avut careva efecte concrete. Referitor la aspectul economic al colaborării, prin dispozițiile APC, a fost fixată clauza națiunii celei mai favorizate, stabilirea mediului economic de activitate, investițiile (promovarea, protecția, evitarea dublei impunerii, informări reciproce), mișcarea liberă a capitalurilor (investițiile și repatrierile, limitări pot fi operate doar în cazul unor crize financiare), stabilirea regimului forței de muncă staționate legal pe teritoriul unui stat, apropierea legislației ce ține de domeniile economice (dreptul vamal, comercial, bancar, muncii, proprietatea intelectuală, drepturile consumatorului, etc.), colaborarea în domeniul industrial (managementul, modernizarea), vamal (metodele, parametrii, simplificarea procedurilor vamale), educației și științei, tehnologiei (schimb de experiență, promovarea investițiilor), criminalității economice (evaziuni fiscale, falsul monetar, falsul producției, migrația ilegală), alte domenii. Ținând cont de caracterul de tranziție al economiei Moldovei, s-au admis careva limitări din partea acesteia.

De la 2 martie 1992, când Moldova a devenit membră **ONU**, a fost un for pentru prezentarea țării și soluționarea problemelor generale ale societății. Convențiile ONU în diverse domenii constituie factor de configurare a dreptului intern. Instituțiile specializate și-au trimis experții, pentru a reprofila relațiile sociale sub diverse aspecte. După semnarea Memorandumului de înțelegere reciprocă, RM a devenit beneficiară a PNUD (circa 20 de proiecte în domeniul economiei). Având caracter de universalitate³, importanța ONU nu trebuie calificată după numărul de proiecte inițiate. Chiar și în condițiile crizei de credibilitate (după criza din Cosovo), experiența ONU continua a fi solicitată. Prin intermediul ONU

³ ONU este Organizația Internațională cu caracter de universalitate.

s-a început monitorizarea problemei Armatei XIV-a, s-au făcut primele tentative de a prezenta comunității internaționale adevărul istoric cu referire la Transnistria, contra războiului informațional rus.

Concluzii

Astfel, din cele relatate anterior, putem conchide că, pentru Republica Moldova, problema statului de drept are o conotație specială. Apărut ca alternativă și reacție contra totalitarismului sovietic, implementarea regimului democratic al statului de drept și-a găsit rapid justificarea.

Pentru Republica Moldova, statul de drept este antipodul voluntarismului și totalitarismului, o alternativă a dictaturii. Un stat de drept, *de facto*, se formează din totalitatea instituțiilor publice noi și trebuie să fie rezultatul unor schimbări fundamentale în natura relațiilor dintre stat, societate și personalitate. Este un stat uman, care respinge practicile rigide, opresive împotriva societății în condițiile în care membrii societății respectă legislația țării și standardele etice, elaborate de-a lungul anilor de către omenire, în general și de către poporul moldovenesc, în special. Drepturile și libertățile omului într-un asemenea stat sunt cu adevărat recunoscute și consolidate legislativ.

Continuarea procesului de democratizare în Republica Moldova este posibilă numai în cazul, în care dreptul va deveni una din pârghiile cele mai eficiente de reglementare a activității oamenilor și a relațiilor lor sociale. Vorbim aici de o nouă calitate a societății moldovenești, unde este realizată supremația legislației, de care este legată activitatea tuturor organelor guvernamentale, inclusiv și cele de nivel înalt. Aceasta este esența unui stat de drept, în care fiecare cetățean și persoană juridică este protejată de legea în vigoare, care reglementează la rândul său folosirea acesteia de către organele de stat.

Statul de drept este un stat, în care nu prin vorbe, ci în fapte este realizat principiul dezvoltării li-

bere a tuturor. Drepturile și libertățile cetățenilor, care respectă legile statului și a societății în statul de drept sunt considerate ca fiind fundamentul pentru construirea relației dintre cetățean și autorități, al cărui obiectiv principal este de a asigura respectarea drepturilor și libertăților, crearea condițiilor necesare pentru realizarea lor pleneră.

Cea mai importantă caracteristică a statului de drept este declararea drepturilor omului și cetățeanului ca valori dominante – de respectare a legilor statului și tradițiilor societății. Punerea în aplicare a justiției este scopul principal al unui stat de drept. Un astfel de stat creează condițiile necesare pentru realizarea drepturilor fundamentale ale omului și cetățeanului, care funcționează în întregime în conformitate cu principiile juridice, organizate conform legislației. Organizarea statului în baza legislației îi conferă calitatea de stat de drept.

Drept momente semnificative ale reformelor democratice din Republica Moldova pot fi numite reforma judiciară și juridică, în rezultatul cărora în țară a fost format un sistem judiciar relativ independent, dar și asemenea structuri noi ale sale, precum ar fi Curtea Constituțională. Totodată, a fost introdus controlul asupra legitimității anchetei preliminare a crimelor săvârșite, au fost adoptate: noul Cod de procedură penală, Codul contravențional, mai nou Codul administrativ și alte legi relevante. În același timp, este clar că mișcarea de mai departe în direcția reformelor este imposibilă fără reforma acelor mecanisme juridice cu ajutorul cărora este realizat fenomenul unui stat democratic și legal.

O parte componentă de bază a întregului concept de stat democratic este confirmarea ideilor, principiilor și predominarea instituțiilor de drept la construcția statalității Republicii Moldova. Crearea unui stat de drept, bazat pe legi și norme de drept, care pune în centrul activităților sale respectarea drepturilor și libertăților omului, examinându-le în strânsă legătu-

ră cu drepturile și libertățile tuturor membrilor societății va permite încadrarea relațiilor sociale într-un cadru legal [7].

Referințe bibliografice

1. ARAMĂ, Elena. *Controlul constituționalității legilor: Istorie și actualitate*. Chișinău, 2000.

2. COSTIN, I. Gr. *Imaginea noastră în Europa*. // În: Moldova suverană din 14.03.1998.

3. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 201 din 27.07.1990 cu privire la puterea de stat // Publicat în *Veștile*, nr. 8 din 11.12.1990.

4. Legea privind Declarația de independență a Republicii Moldova nr. 691 din 27.08.1991 // În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 11-12 din 30.12.1991.

5. Legea privind partidele și alte organizații social-politice nr. 718 din 17.09.1991 // În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 11-12 din 30.12.1991.

6. Constituția (Legea Supremă) Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste din 1977 (la cea de-a VII-a sesiune specială a Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice în cea de-a IX-a legislatură din 7 octombrie 1977 a fost adoptată în unanimitate a patra și ultima dintre constituțiile sovietice, cunoscută și sub denumirea de „Constituția Brejnev”).

7. Strategia de dezvoltare a unui stat de drept în Republica Moldova. – <http://www.moldovenii.md/md/section/529> (vizualizat la 28.08.2021).

8. DANI, R. *Concepția politicii de cadre juridice*. // În: *Revista națională de drept*, nr. 11, 2002.

9. НЕРСЕСЯНЦ, В. С. *Философия права*. Москва: Норма, 1999.